

ТЕХНОЕКОПОЛІС СЛАВУТИЧА – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОЇ, ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

25 років віддаляє нас від планетарної Чорнобильської катастрофи... За цей період чорнобильські проблеми не віддаляються, а навпаки - стають нагальними. Тому настав час на якісно новому рівні переглянути підходи до їх вирішення і визначити, що необхідно зробити в масштабах держави, через створення нормативно-правової бази з урахуванням науково обґрунтованих розробок і висновків.

Широкомасштабність, багатовекторність, складність проблем Чорнобильської катастрофи і ліквідації її наслідків вимагають від усіх суб'єктів-учасників, насамперед - держави, нетрадиційних адекватних підходів до їх вирішення.

Невизначеність, породжена відсутністю науково обґрунтованої довгострокової комплексної державної програми, не сприяє концентрації необхідного обсягу ресурсів, що при відсутності достатньої фінансової бази ще більше ускладнює вказані проблеми в майбутньому. Це знаходить підтвердження в тім факті, що практично не вирішені наступні питання, викликані катастрофою, а саме:

- створення нормативно-правової бази для комплексного вирішення проблем, у тому числі проведення системного науково обґрунтованого аналізу як наслідків аварії на ЧАЕС, так і нинішнього стану, а також запобігання самої можливості виникнення подібних екологічних і соціальних трагедій;
- екологічна реабілітація території радіоактивного забруднення;
- соціальна реабілітація постраждалого населення, особливо дітей і молоді;
- відсутність програм соціально-економічного розвитку цих територій;
- розробка довгострокових і короткострокових програм по 30-кілометровій зоні відчуження;
- переробка і захоронення радіоактивних відходів;
- приведення об'єкта "Укриття" до екологічно безпечного стану;
- прийняття Державної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС і проведення цілого комплексу технічних і соціальних заходів.

Надзвичайна актуальність вирішення проблем, викликаних Чорнобильською катастрофою, відображена в основному законі держави - Конституції України. Статтею 16 Конституції визначається, що "...подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави". Це конституційне положення, безумовно, вимагає подальшої роботи з удосконалення всього процесу ліквідації наслідків катастрофи.

Сьогодні, коли ми говоримо про європейський вибір, про інтеграцію України до Європи, до цивілізованого світу, то повинні зрозуміти, що важливою складовою буде рівень вирішення проблеми об'єкту "Укриття" і усього комплексу робіт щодо зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС, переробки та захоронення радіоактивних відходів, екологічної реабілітації усїєї території радіоактивного забруднення. Без цього ми просто не зможемо розраховувати на нормальне відношення західного світу до нас, тим більш на сприяння вирішенню усіх проблем. А воно потрібне, тому що це проблема світового характеру, а не тільки і не стільки українська.

При оцінці дозового навантаження мешканців населених пунктів, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на ЧАЕС, варто згадати, що на планеті існують й інші області підвищеного опромінення населення. На цих територіях реєструються дуже великі дози, обумовлені природними дже-

релами радіації в основному за рахунок зовнішнього опромінення і підвищеної концентрації радіонуклідів у їжі та питній воді. Такі підвищені рівні природного зовнішнього опромінення зареєстровані в Австрії, Бразилії, Китаї, Франції, Індії, Ірані. Міжнародна комісія з радіаційного захисту рекомендувала (Публікація 60) річну межу ефективної дози опромінення, обумовленої практичною діяльністю людини, у розмірі 1 мЗв. Цю межу прийнято в багатьох європейських країнах, а також у Росії та Україні. Сумарна ефективна еквівалентна доза в м. Славутичі, починаючи з 1991 р., відповідає даному значенню. Це було досягнуто в першу чергу за рахунок активного проведення захисних заходів, зокрема, дезактивації.

Екологія людини у широкому розумінні включає у себе весь комплекс взаємодії людини та оточуючого середовища, як природного, так і штучного (урбаністичного), а також велику кількість соціально-економічних та екологічних компонентів.

Екополіс - місто, що гармонічно поєднує комфорт та високу якість умов життя й праці з бережливим використанням природних ресурсів. Місто Славутич відповідає таким цілям: його запроєктовано як місто майбутнього, він має розвинуту соціальну інфраструктуру дитячих, освітніх, медичних, культурних закладів, потужну спортивну базу, сферу підтримки малого підприємництва, чим забезпечує своїм мешканцям комфортні умови проживання. При цьому, внаслідок знаходження на території, що зазнала радіоактивного забруднення, Славутич отримав клеймо "брудного міста", проживання в якому небезпечно для здоров'я людини. Після 2000 року місто зіткнулося з проблемою подальшого розвитку в умовах дострокового виведення з експлуатації єдиного бюджетоутворюючого підприємства.

При оцінці екологічної ситуації в будь-якому місті зазвичай у першу чергу розглядаються фактори, що здатні викликати підвищену захворюваність людини. Це хімічне забруднення атмосферного повітря, стан водопостачання, забруднення ґрунту, тощо. Далі враховуються фактори, що визначають умови життєдіяльності: комфортність житла, розвиток сфери послуг, охорони здоров'я, організації відпочинку. Великого значення в оцінці загальної екологічної ситуації необхідно надавати соціально-психологічній сфері, яка часто набуває переважне значення. Організація розумного управління, сфера освіти і культури - показники, що в більшості визначають комфортність життєдіяльності.

За всіма перерахованими факторами м. Славутич вигідно відрізняється від багатьох сучасних міст України. Атмосферне повітря міста практично не має джерел забруднення, крім автотранспорту. Єдина опалювальна котельня, розміщена у приміській зоні, працює на газовому паливі та обсяг викидів за рік складає близько 51 т CO₂ та 68,5 т оксидів азоту. Ці викиди створюють максимально високі концентрації на відстані 600-1000 м і складають 0,16 частки гранично допустимої концентрації цих речовин у приземному шарі повітря, при чому зона цих "концентрацій" у напрямку міста припадає на територію гаражів. Оцінка викидів забруднюючих речовин автотранспортом складає близько 0,71 т/рік, що з урахуванням розбавлення за часом та обсягом не створює значимих концентрацій забруднюючих речовин у міській атмосфері.

Організація водопостачання міста виконана у повній відповідності до санітарно-гігієнічних вимог. Водопостачання міс та передбачено з добре захищених підземних джерел Бучакського (15 свердловин глибиною 109 м) і Сенюманського (15 свердловин глибиною 235 м) водоносних горизонтів з

подальшим попереднім очищенням, покращенням якості води та знезараженням. Якість води відповідає сучасним нормативним вимогам.

Головним надбанням економічного зростання є створення можливості для підвищення якості життя, збільшення життєвого рівня населення. Але водночас економічне зростання має певну відмінність, яка визначається вартістю використаних ресурсів, а також кількістю відходів.

Розвиток місцевої демократії - основа для сталого розвитку регіону, міста, населеного пункту.

Дуже багато залежить від інформованості громадян та їх залучення до прийняття рішень на рівні того ж міста. Така співпраця сприяє появі систематичного мислення, яке просто необхідне для того, щоб економічні, природоохоронні і соціальні проблеми розглядалися як комплексні, і дії, направлені на їх вирішення, координувались, оскільки ці проблеми тісно вплетені в повсякденне життя і спроби вирішення окремо є безуспішними. Інтеграція процесу підготовки і прийняття рішень на місцях в майбутньому приводить до позитивних результатів в економіці, екології і соціальній справедливості.

У м. Славутичі реалізовані і діють моделі залучення соціально-активних людей для відпрацювання важливих рішень життєдіяльності міста.

Особливої уваги потребують проблеми культури, освіти, фізкультури і спорту в пунктах радіаційного забруднення. Відомо, що саме культура має унікальні можливості духовного впливу на особистість, створює умови для доброзичливого спілкування людей, їх об'єднання, переборює перспективи психологічних травм, у тому числі радіофобії і взагалі "чорнобильського синдрому". Йдеться про створення такого культурного потенціалу, який би пом'якшив наслідки аварії.

Соціальне здоров'я людини - це стан вищих відділів мозку, структура інформаційних моделей яких забезпечує адекватні морально-соціальні прояви особистості.

Однак тут не обійтися без економічних важелів. Для вирішення питань формування сучасної соціальної інфраструктури необхідна фінансова база. Міцність її в державному та місцевому бюджетах. А джерело формування бюджетів - в економіці, в сфері виробництва. Для ефективнішого вирішення проблем, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварії на ЧАЕС, кожному регіону потрібно мати свою фінансову базу і якомо-

га менше залежати від держави. Для цього в регіонах радіоактивного забруднення необхідно створити привабливі умови виробництва, сучасних високотехнологічних, екологічних робочих місць, забезпечити товарами продовольчого та промислового призначення. Особливо ці питання актуальні для м. Славутича.

Отриманий під час ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС науково-теоретичний і практичний досвід доводить, що не можна звужувати глобальну проблему Чорнобильської катастрофи до проблем тільки об'єкта "Укриття" і ЧАЕС. Проблема набагато ширша і складніша, і центр її - у соціальній сфері життя людей, що постраждали від ядерної катастрофи, і тих, хто безпосередньо бере участь у ліквідації її наслідків.

Сильну соціальну політику на державному, регіональному і місцевому рівнях потрібно зосередити на пошуку і реалізації основних, найбільш ефективних і найбільш прийнятних для людей підходів:

- соціального захисту (конкретного й адресного) населення, що потерпіло від аварії на ЧАЕС;
- екологічної, соціально-психологічної і соціально-економічної реабілітації територій та населення зон радіоактивного забруднення;
- створення найбільш сприятливих умов для самовідтворення територій радіоактивного забруднення через стимулювання економічного розвитку і залучення до цього процесу соціально-активних людей, підприємців (приклад тому - організаційно-економічний механізм підтримки розвитку соціальної сфери "Технокополіс");
- системного наукового моніторингу всіх процесів різних етапів ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

В Україні уперше проводяться заходи щодо дострокового закриття діючого ядерно-енергетичного промислового об'єкта, зняття блоків атомної станції з експлуатації. Ми повинні напрацювати технологію цього важливого та складного процесу.

Усе сказане дозволяє сформулювати визначення і основні властивості технополіса Чорнобильської зони. Це - територіальний екологічний економічний та соціально-культурний комплекс (економічний базис, освіта, наука, медицина, культура і духовність), що підлягає екологічній та соціальній реабілітації через впровадження культу здорового способу життя на основі створення найсприятливіших умов для економічного

розвитку, підтримки малого і середнього бізнесу, залучення інвестицій, створення конкурентних високотехнологічних виробництв, сучасних робочих місць при умові всебічної підтримки держави (авторське визначення).

У складних економічних умовах головними завданнями міської влади став пошук альтернативних джерел фінансування життєдіяльності та розвитку міста, збереження соціальної інфраструктури. Були зосереджені всі зусилля на об'єднанні славутичан в напрямку реалізації стратегічного плану соціально-економічного розвитку міста до 2020 року "Славутич - техноекополіс". Розвиток бізнесу в місті Славутичі - це не тільки робочі місця, а й наповнення місцевого бюджету, а значить, можливість продовження проекту Славутич-екополіс.

Основні складові створення "техноекополіса":

- "повна" дезактивація території міської забудови до природного рівня;
- дезактивація прилягаючої до міста території до "прийняттого" рівня;
- створення квазізамкнутої системи міської інфраструктури, що зводить до мінімуму необхідність вступу жителів у контакт із радіоактивно забрудненими ділянками території навколо міста в будь-яких сферах життєдіяльності (господарській, харчовій, сфері відпочинку, спортивній і т.і.);
- організація системи радіаційного контролю всіх сторін життєдіяльності міста на необхідному рівні з повним інформуванням його жителів і працівників підприємств і організацій, розміщених на його території, про показники радіаційної обстановки;
- організація системи радіаційного безпеки міського населення на оптимальному рівні як у процесі їх особистої і господарської діяльності, так і в процесі їх виробничої діяльності;

- формування високого рівня профілактичної і медичної допомоги, а також психологічної підтримки населення;

- поступова, розрахована на 2-3 покоління, експансія території міста на всю ближню і далеку прилеглі території за рахунок науково обґрунтованого проведення дезактиваційних і господарсько-відбудовних робіт, з дотриманням заходів радіаційної безпеки як державними структурами, підприємницькими структурами, так і за рахунок особистої активності громадян;

- забезпечення цільової фінансово-економічної і соціально-політичної підтримки всієї життєдіяльності міста з боку держави.

Настав час на якісно новому рівні переглянути підходи до вирішення проблем, пов'язаних з Чорнобильською трагедією, і це необхідно зробити на рівні держави, через створення нормативно-правової бази з урахуванням науково обґрунтованих розробок і висновків.

Забезпечення кращого майбутнього залежить від усвідомлення кожним громадянином складових життя, активної участі в процесі підготовки і реалізації рішень, розуміння свого місця в створенні потужної багатогалузевої економіки на місцевому рівні при збільшенні робочих місць та інших економічних можливостей.

*Міський голова Славутича,
доктор економічних наук,
лауреат Державної премії в галузі науки і техніки,
член Конгресу місцевих
і регіональних влад Ради Європи
В.П. Удовиченко*

